

narodno politično ustvarjanje odtrga od svojih etičnih in estetičnih osnov, zapade v brezpomembno posnemanje tujega in je le še premedel odblesk neke prave življenjske resničnosti, ki končno zatone v plitkem duševnem esperantizmu. Kajti le v popolni kulturni samobitnosti, narodno samostojni tvornosti je obsežen pravi evropeizem, pravi internacionalizem, ki se izraža v posameznih duševno jasno izoblikovanih kulturnih stvorih.

Slovenski človek se je odmaknil danes morda bolj kakor kedajkoli od pravirov svojega duševnega življenja, od osnov svojega duha, bolj kakor kedaj se je prepustil tujim idejnim in snovnim vplivom, ne da bi jih notranje preobličil, preustvaril in preizrazil. Odtrgal se je od svoje kulturne preteklosti, od njenih velikih stvaritev in se utaplja v tujem, ne da bi prej popolnoma doživel samega sebe. Ne preraja, ne preustvarja minulosti, ne rase iz njenih idejnih in duhovnih vrednot. Ali išče slovenski izobraženec potrdila za sodobnost in bodočnost v prvih Trubarjevih izpovedih, v Linhartovi zgodovinski ideologiji, v Prešernovih pesniških umetninah, kjer se je prvič dvignilo slovenstvo do ustvarjalnega razmaha, ali živi iz krepke jasnosti Levstikovega Martina Krpana, iz idejnosti njegovih narodno kulturnih in političnih spoznanj, ali se plemeniti iz Jurčičevega, Kersnikovega in Tavčarjevega pripovedništva, iz Jenkove narodnosti, iz Gregorčičeve melodioznosti, iz Kettejeve svežosti, iz Župančičeve stilne in pesniške bujnosti, ali išče za prosojnimi zastori Cankarjeve simbolike kri našega srca in svojstvenost naše duše, ali se utaplja v Groharjevo melanholijo, v Jakopičevo barvenost ali pozna može, ki so iz dneva v dan preko stoletja stremeli po prostosti, svobodi, po solncu in zraku? — Nad vso to preteklostjo lebdita samo še slovenski literarni in kulturni zgodovinar. Za vse druge pa je s stoterimi zapahi zaprta skrivnost.

Od idejnih pravrelcev, od ustvarjalnih pravirov se je odmaknilo naše življenje, od pratemeljev, brez katerih so vsi naši duševni naporji brez smisla, brez cilja in brez pomena. Ali se zavedamo, da mora postati kultura prava stvarnost, da je le v tem obsežen naš prvi življenjski smisel, da se le tu izoblikuje naš etični in idejni svet, da le v njej moremo pronikniti v tiste breztalne globine lastnega bistva, kjer se nam odkrijejo daljna obzorja resnice in lepote? V teh brezdanjih globinah naše duhovne osebnosti, ki se je iz njih izobličil naš mitos, ki je iz njih vstala Julija, Bogomila, ki je iz njih vstal Črtomir in ki je iz njih priklical Cankar svoj najgloblji simbol — slovensko mater; v teh brezdanjih globinah bo začutil slovenski genij svoje pravo rojstvo in pravo prerojenje, svoje vstajenje v sodobnost. —

Popoldan se je nagnil in nad Buttes-Chaumontom se je razpredel prosojno rahel mrak. Iz ulice in od metrojskih postaj prihaja kričanje raznašalcev večernih časopisov in mednje se meče vedno živahnejši hrup avtobusov in avtomobilov. *Sacré-Cœur* se še vedno beli na Montmartreu kakor velik kip iz belega marmorja. Pod njim pa se izgublja mesto v skoraj motne obrise in tone v mehak pariški večer.

Anton Ocvirk.

KNJIŽEVNA POROČILA

F. S. Finžgar: *Pod svobodnim soncem*. Povest davnih dedov. Tretja izdaja. Zbrani spisi I. in II. Založila Nova založba v Ljubljani. 1931. Strani 300 + 368.

Finžgarjevo literarno delo ga večinoma kaže kot pisatelja, ki mu osnovni navdih ni iz nezapopadljivega, prirodnega in vrojenega veselja izvirajoče, igrivo in hkratu vedeško pretvarjanje življenja v kristalne stvore in umotvore. Njegova preprosta in zelo realna narava potrebuje za nagib k literarni tvornosti okornejših in otipljivejših smotrov, kakršni so pouk, vzgoja in sploh vplivanje v trdno opredeljenem smislu, ki se zelo razlikuje od zastrtega in očarljivega učinkovanja globoke, skrivnostne in lahkotne umetnosti. Tudi za pričujoči njegov „veliki tekst“ ga ni inspirirala ona subtilnejša stvarniška strast. Niso ga navdahnile niti človečnosti, ki bi jih bil lahko odkril v zgodovinskih ali svobodno izmišljenih osebah tega romana, a tudi ne pisani in bujno prepleteni dogodki njegovih usod kot takih. Marveč njegovo rodoljubno srce se je razvnelo nad mislijo, da so velika in junaška dejanja, ki se vrše v ozadju tega romana, delo naših slovanskih pradedov, in ta radost mu je pokazala konkreten smoter: ustvariti roman, ki bo dramil, gojil in stopnjeval v Slovencih narodno samozavest in domoljubje.

Posledica te osnovne inspiracije in njen dokaz sta zlasti očitna v človeškem gradivu romana. Niti ena osebnost v njem ni taka in ni tako predstavljena, da bi pričala o kakih intimnih človeških vezeh med stvaritvijo in avtorjem. Zamišljene so shematično in tipično z rezkim razlikovanjem med dobrimi in zlimi. Predstavljene so dokaj šablonsko in neredko celo niti ne s potrebno doslednostjo. Manjka jim tudi ves časovni in krajevni kolorit. Tako je modri Upravda s svojo graditeljsko manijo pokazan ne le naivno enostransko, marveč je v državniški nedomiselnosti nekajkrat malodane smešen poleg iznajdljive despojne Teodore, ki je kot hotnica na prestolu pokazana po obrabljenih klišejih. Slične značilnosti ima vsa risba dvora, z dvorjani, dvorjankami in evnuhi, prav tako pa tudi Azbad in Irena. Ta dvorjanica, ki je junakinja romana, je črtana nekako posebno nespretno, kajti spletična, ki se zataplja v Apokalipso ter ljubi barbarskega junaka, je za trezno misel sumljivo bitje.

Temu bizantinskemu svetu stoji v romanu nasproti slovanski ali barbarski sever, ki je osredotočen v dveh posebno vidnih osebah, v Iztoku in pevcu Radovanu. Iztok je tipičen brezbarvno-idealni junak zgodovinskega romana in pride do možnosti, živeti po svoji junaški naravi, šele v drugi polovici epeje. Radovan je od svojega neposrednega predhodnika Zaglobe podedoval ne le strahopetnost in bahaštvo, marveč tudi ljubezen do pijače in zvijačnost, ali vsaj prepričanje o moči svojih „ukan“; bralca pa bo komaj prepričal o tej svoji odisejski vrlini, kakor sploh daleč zaostaja po plastičnosti značaja za svojim vzornikom. Njegovo reševanje Ljubinice, ki ga vede v hunsko taborišče, je jedva verodostojno; na vsak način je bilo Zaglobi s Heleno in Teorbanom laže prebroditi kozaško povodenj kakor Radovanu predstavljati Huna.

Skoraj najvažnejša gonilca dogodkov sta v romanu Grk Epafrodit in hunski poglavar Tunjuš. Vzroki Epafroditovega sovraštva do Bizanca (ne samo do Teodore) niso prav jasni. Tem manj so podobni resnici za zgodovinsko kritično oko. Ali si je mogoče misliti Grka, ki bi pozival barbarsko črn v boj zoper vzhodno-rimsko grško cesarstvo? Moralno ogorčenje nad propalostjo cesarske prestolnice je tu morda najšibkejši argument. A tudi kot gibalna sila je Epafrodit v romanu trajni deus ex machina najčistejšega kova. — Docela nedopustno ravna Finžgar tudi s Tunjušem. Hunski kan je tak, kakor mu od

prilike do prilike vevata pisateljevo razpoloženje ali potreba — zdaj prekanjen spletkar in slepar, zdaj bedak in celo popoln norec, kakor je tudi često pokazan malodane kot strahopetec, dočim je pri svoji smrti Iztoku v čast skoraj največji junak pod solncem, tako da ga Iztok zmore le s pomočjo svojega prijatelja.

S stanjem tega človeškega materiala, ki je obtesan na grobo in le približno, se sklada tudi obdelava fabulistične snovi. Če se ne motim, je Fr. Koblar nekje imenoval Finžgarjevo povest davnih dedov čisto fabuliranje. To je pomota. Literarno delo, ki bi ga kritik smel označiti kot čisto fabuliranje, bi moralo biti v popisanih dogodkih mnogo bolj domiselno in presenetljivo, pa tudi bolj originalno, naravno in pregledno. Finžgarjev roman teh lastnosti nima, marveč kaže v glavni liniji fabule dovolj naivno porabljene znane prijeme zgodovinskih epopej, v podrobnostih pa je njegova pripoved primitivna in često celo neskladna, kar je dokazovala že cela vrsta kritikov. Ne, fabulistično veselje in iznajdevanje prav gotovo ni bilo osrednja inspiracija za to literarno dejanje. Nasprotno, kakor pri človeškem materialu, tako imam tudi pri fabulativnih elementih te knjige občutek, da je vse delo, ki je bilo tu opravljeno, dovršeno zaradi nečesa, kar je izven individualnih značajev in usod, in da je bilo dovršeno nekako hlastno in le za silo, prav res v imenu nečesa tretjega, kar se skriva pod razgibano in slikovito površino dogodkov.

Če se vprašam, kaj naj bi bilo ta tretji osrednji element, ne najdem drugega odgovora, nego — patos narodnega čuvstva. Ta nosi epopejo in ji daje polet, ki je višji, kakor so Finžgarjeve psihološke, oblikovalne in pripovedne vrline v tem delu. Kajti če bi merili delo samo po teh, bi mu ne mogli odmeriti vrednosti nad najnavadnejšim blagom te literarne zvrsti, ki že sama na sebi nima najboljše književne reputacije. Toda narodni patos navdaja Finžgarja z resnobo in neomajno samozavestjo celo na mestih, kjer ga zapuščata vsa iznajdljivost in kontrola in kjer bi se mu bralec najrajši izneveril in celo posmehtil. In njegova resnoba in samozavest sta tolikšni, da včasih naposled le prepričata. To je pozitivum tega v marsičem težko pomanjkljivega romana, ki pa vsebuje tudi nekaj poglavij, ustvarjenih z resnično epsko plastiko, se odlikuje po lepi dikciji in vzbuja nekako spoštovanje tudi že samo s svojimi razsežnostmi.

Finžgarjev roman sem bral prvič v nižji gimnaziji, in sicer kesneje kakor Sienkiewiczzevo trilogijo, po kateri je povzel toliko elementov. Spominjam pa se, da sem ga prebral z napetostjo in navdušenjem, dasi sem prišel k njemu od mnogo boljšega vzora. Kajti šlo je za naše junake in za naša dejanja. Iz tega sklepam, da nudi delo tudi danes doraščajočemu bralstvu podoben preprost užitek. Toda da bi bil Finžgarjev ep prebral večkrat zaporedoma, kakor smo prebirali „Z ognjem in mečem“ ali „Potop“, do tega me ni ogrel niti tedaj. Ko sem ga pred nedavnim prebral vnovič, me je navzlic vsemu utrujal. Tako se bo godilo večini zrelega bralstva.

Motili so me tudi nekateri Sovretovi naglasi, ki so morda ali celo najbrž slovnično pravilni, a vendarle nesprejemljivi: pravljica, izključni naglasi: morjé, poljá, kadàr, zgódilo se je, bilè, cvelì itd. Josip Vidmar.

Iz srbske in hrvaške književnosti. Mnogokrat se pritožujemo, da med Srbi in Hrvati ni pravega zanimanja za našo književnost in da

so med njimi redki celo inteligenti, ki bi jo poznali vsaj po njenih najmočnejših predstaviteljih. To dejstvo je brez dvoma resnično. Mislim pa, da je tudi naše poznavanje srbskih in hrvaških pisateljev vsaj v širših inteligenčnih krogih precej skromno. Iz srednje šole pozna mladina le nekaj starejših avtorjev po odlomkih, o novejših v šoli itak le redko sliši, tako da se zgodi navadno, da po zaključku študij pozabi še tisto ali pa ji ostane v spominu le nekaj imen, ki so zanjo prazen zvok. (To seveda tudi pri slovenščini ni mnogo bolje.)

Res je sicer, da skoraj sleherni Slovenec, četudi ni hodil v srednjo šolo, razume toliko srbohrvaščine, da more čitati srbske in hrvaške knjige v originalu, vendar pa se njihovo branje omejuje bolj na knjige dvomljive literarne vrednosti ali celo na razen šund in kič (navadno le prevode iz tuje književnosti), katerega so znali nekateri založniki že pred leti tako uspešno razširiti med našim čitajočim občinstvom. Častno izjemo tvorijo v tem skoraj edino le knjige založbe „Nolit“ (tudi samo prevodi), ki so našle tudi pri nas precej odziva, in to zaradi njihove aktualnosti in morda še Krleža, katerega je vsaj naša generacija čitala z največjim navdušenjem.

Mislim, da govore navedena dejstva dovolj jasno za to, da bi kazalo za čim boljše medsebojno poznavanje srbska in hrvaška dela prevajati v slovenščino in tudi obratno. To bi ne bilo pretežko, saj se je pri nas kakor tudi pri Srbih in Hrvatih v zadnjih letih močno razbohotila prevodna književnost, tako, da govore nekateri že celo o njeni nevarnosti za razvoj domače književnosti. Prav gotovo bi bilo zelo lahko, da bi založništva vsako leto uvrstila med svoje knjige po eno srbsko, hrvaško ali slovensko res kvalitetno delo v prevodu.

Poročanje o delih iz srbske in hrvaške književnosti v slovenskih revijah in tudi o slovenskih delih v srbskih in hrvaških revijah je bilo do zdaj nesistematično. Poročevalec je pač skušal oceniti knjigo, ki mu je pravkar prišla pod roke, to pa navadno brez zveze z ostalo književnostjo. Tudi v tem oziru bomo morali poskušati, da se bo vršilo to delo smotreno. Najbolje bi še bilo, da bi priobčile revije večkrat na leto nekak kritičen pregled najnovejših knjig, tako da bi bralci dobili polagoma bolj strnjeno in pregledno sliko, ki bi jim pokazala tudi mesto, ki ga zavzema neko delo ali neki pisatelj v sodobni slovenski, hrvaški ali srbski književnosti.

Seveda pa to vse dotlej ne bo mogoče, dokler bodo ocenjevalci navezani na tiste redke knjige, ki zaidejo od časa do časa le slučajno v uredništva revij, kakor so tudi tele, o katerih nameravam govoriti.

I v o A n d r i ć : P r i p o v e t k e. Savremenik Srpske Književne Zadruga. Kolo I., knjiga 1. Beograd 1931.

Ivo Andrić je Bosanec, to spoznaš takoj, ne da bi vedel, kje se je rodil, samo če prebereš nekaj strani iz njegove pričujoče zbirke novel, kajti le človek, ki se je rodil v neki pokrajini in v njej živel, more s tako silo podati dušo dotičnega ozemlja in njegovih ljudi.

Njegova najnovejša zbirka obsega šest novel, ki se vse odigravajo v Bosni, in sicer na prelomu med časom, ko je bila Bosna še pod turško oblastjo, in časom, ko so jo zasedli Avstrijci; to daje pisatelju priložnost, da nam prikaže vso pestrost raznih tipov in ljudi, življenja in navad starega bosanskega življa, ki je bil že takrat močno degeneriran in ki je danes v zadnjih izdihljajih. Tu mislim predvsem na razne turške velikaše in muslimanske prvake,

ki so začeli po odhodu Turkov vedno bolj propadati in so danes že skoraj popolnoma izginili. Sicer pa ni najbrže nobena pokrajina snovno tako bogata in zanimiva za epičnega oblikovalca kakor prav Bosna. Tu se mešajo med seboj trije elementi: muslimanski, pravoslavni in katoliški, ki dajejo ljudem in vsemu življenju svojevrstno obeležje, ki je docela različno od drugega. To pestrost povečuje še krepak, jedrnat sočen jezik, pomešan močno s turškimi izrazi, ki je našel v Andriću tenko čutečega mojstra in oblikovalca. Njegov slog, podoben mozaiku, je artistično na višku kljub temu, da se pisatelj le redko oddalji od ljudske govorice.

Andrić pa ni samo dober poznavalec jezika, temveč je tudi psiholog, ki nam, dasi v skopih potezah, vendar živo in močno nariše dolgo vrsto raznih ljudi, najsi bodo to turški paše, bosanska čaršija, popi, katoliški fratri-franjevci (frančiškani), služabniki ali dekletke, hajduk, pastir ali kmet, moški ali ženska, musliman, katolik ali pravoslavac.

Njegove novele so v vsem verna podoba takratnega bosanskega življenja ter običajev, in dasi ne stopa pisatelj nikjer sam v ospredje, da bi razlagal, vendar čutiš kljub temu, da utemeljuje vse nehanje ljudi z dednostjo, ki se pozna tudi v zgradbi novel (Anikina vremena). Iz vsega njegovega dela veje globoka melanholija in resignacija (Most na Žepi), žalost za ginečim svetom in življenjem, zapisanim neizbežnemu propadu, ki se izraža v degeneraciji, bolestni čutnosti, skrajni senzualnosti in fatalizmu.

Umetniško najbolj dovršeni sta naravnost mojstrski noveli „Mara, milosnica“ in „Most na Žepi“, v „Anikina vremena“ pa je zgradba malo prisiljena in nenaravna.

Andrić spada med one pisatelje, ki bi jih morali prevesti v slovenščino.

Desanka Maksimović: Ludilo srca. Pripovetke. Savremeni Srpske Književne Zadruga. Kolo I., knjiga 2., Beograd 1931.

Desanka Maksimović je bila doslej znana samo kot pesnica, s knjižico „Ludilo srca“ pa se je prvič pojavila kot pisateljica liričnih črtic. Njene črtice v tej knjigi ne kažejo sicer niti oblikovno niti vsebinsko novih poti, vendar pa marsikdaj ogrejejo bralca zaradi svojega toplega občutja. Najbolj so se ji posrečili opisi otroške duše („Bakino gostovanje“, „Tabla, kreda i sundjer“) in idiličnega življenja ljudi v podeželskem mestecu („Direktorove guske“), v ljubezenskih zgodbah pa je preveč nejasna in sentimentalna. Tudi značaji njenih oseb niso vedno psihološko posrečeni. Včasih skuša biti ironična in rahlo satirična, o čemer priča dobro uspela črtica „Razgovori“. Jezik ima lep, pozna se ji, da piše pesmi, in tudi slog je dober, dasi premalo sam svoj.

Za prvo knjigo pomenijo njene črtice prav lep uspeh, ki bi bil še večji, če bi nekatere črtice, ki nikakor še niso dozorele (n. pr. „Siromahova šetnja“, patriotsko sentimentalna „Školska slava“), izpadle.

Oprema obeh knjig je za zbirko primerna, dasi nikakor ne originalna.

Djordje Glumac: Svetle tišine. Beograd 1931.

Glumac je izdal že več zbirk pesmi, piše pa tudi drame in povesti za otroke. To zbirko je menda izdal v samozaložbi, vsaj založnik ni naveden. Njegove pesmi niso v ničemer nove, niti vsebinsko niti oblikovno, sicer pa so sploh bolj rimana proza kakor pesmi, polne nekakega svetožalja, razočaranja nad ljudmi in sedanostjo, hrepenenja po podeželskem življenju, poljih in liva-

dah. Pesmi ne rasejo iz notranje nujnosti, temveč iz hotenja po pesnikovanju, zato so dolgovezne in se motivično kaj rade ponavljajo. Včasih skuša biti tudi sodoben, pa se mu ne posreči. Najboljši je takrat, kadar se spominja svojega rodnega kraja in matere.

Kakor je zbirka skromna umetniško, tako je skromna tudi njena oprema. Vinjeta na naslovni strani je veren odraz vsebine zbirke. Sentimentalna romantika, ki se je že zdavnaj preživela.

Dragutin Tadijanović: *Lirika*. Zagreb 1931.

Tadijanović je med najmlajšimi hrvaškimi pesniki obetal še največ, vendar pa priča ta zbirka, da se je z njeno izdajo prenaglil, oziroma da bi moral biti vsaj pri izbiri bolj strog. Oblikovno se oklepa svobodnega ritma in ne pozna ustaljenih oblik, v večini pesmi zometuje tudi rime, vsaki misli in čustvu hoče dati posebno ustrezajočo obliko. To daje njegovim pesmim nekako dinamiko. Kljub temu, da kaže v nekaterih stihih, pesniških primerah in tudi pesmih („Žene pod orahom“, „Liljani u polju“, „Cvijet liljanov“) izraziti liričen talent, je njegova zbirka v celoti še šibka in umetniško malo pomembna. Zlasti škodujejo zbirki nekatere banalnosti, ki dosežejo višek v cinični „Skinuo bi šešir pred Gospodinom“.

Oprema zbirke, ki je izšla, kot kaže, v samozaložbi, je skromna, toda čedna.

Vinko Košak.

Dr. Josip Wilfan: *Die Organisierung der Volksgemeinschaft*. Posebni odtis iz „Nation und Staat“. Wien 1932. Str. 32.

I. Problem razmerja med narodom in državo je značilen za novejšo zgodovino, ki stoji v znamenju probujajočih se narodnosti. Proces, v katerem se iz brezoblične anonimnosti dvigajo na plan historije novi narodi, ki s priznanjem enakovrednosti zahtevajo tudi jamstvo za neovirano oblikovanje svojih kulturnih posebnosti, še davno ni končan. Literatura poroča še vedno o narodih, ki bolj ali manj uspešno uveljavljajo samobitnost svoje narodnosti v nasprotju z drugimi, h katerim so jih doslej prištevali. Za sedaj je povsem nemogoče predvideti, kdaj se bo ta razvojni proces ustalil in prišel do nekega vsaj provizoričnega zaključka. Vsekakor pa sili dejstvo, da je razvoj in podvig narodnosti najznačilnejša poteza moderne zgodovine, k razmotrivanju o najprikladnejših sredstvih, ki lahko zadostijo temu principu in ga spravijo v sklad z že obstoječimi družabnimi ustanovami, predvsem z najmočnejšo družabno obliko sedanosti — državo.

Disharmonija med državo in narodnostjo nastane tam, kjer se neki narod istoveti z državo in izključuje s tem druge narode, ki živijo na istem državnem ozemlju, od tega, da bi tudi oni po principu enakosti in ravnopravnosti smatrali državo za svojo lastno vrednoto. V Švici živijo n. pr. v najlepši slogi tri narodnosti, razdeljene na 25 kantonov. Čeprav so ti kantoni v pravem pomenu besede samostojne države, ki so se svobodno odpovedale nekaterim prerogativam svoje suverenosti na korist konfederacije, ne pride nikomur na misel, da bi kantone iste narodnosti združeval ali spajal v en kanton. Še manj pa bi bilo mogoče, da bi se ena izmed helvetskih narodnosti istovetila s konfederacijo, si nadelala pridevek „državnega naroda“ in dovolila drugim narodnostim sodelovanje v državi le za ceno raznaroditve in asimilacije. Kdor pozna tudi le površno helvetske prilike, ve, kako globoko je čustvo zvestobe in lju-

bezni vsega prebivalstva do države in kako močna je ideja *politične* skupnosti in enotnosti navzlic temu, da so kulturna središča helvetskih narodnosti izven državnih mejá. V Švici bi bil torej mogoč konflikt med narodnostmi in državo le tedaj, kadar bi ena narodnost osvojila ves državni aparat in ga uporabljala proti ostalima narodnostima, ki bi bili potisnjeni v manjšinsko pozicijo. Z vsakim poskusom nasilnega ali pa tudi nenasilnega in zgolj nameravanega „spajanja“ bi tako nastal manjšinski problem, ki bi bil za *politično* enotnost konfederacije naravnost usoden. Spričo visoke kulturne stopnje in politične dalekovidnosti helvetskih narodnosti je to seveda popolnoma izključeno. Navedena hipoteza pa nam vendarle nazorno predočuje one prilike, ki se ponavljajo povsod, kjer imamo opravka s problemom narodnih manjšin. Vedno je le ena narodnost, ki se istoveti z državo (Staatsvolk, gosudarstveni narod), narod kat' eksohen, ki se običajno sklicuje celo na neko višje poslanstvo, medtem ko ostanejo vse druge narodnosti istega državnega ozemlja izključene od te notranje in svobodne vezanosti na državo. Samo po sebi je umljivo, da tam, kjer se ideja države izpolni samo z eno narodnostjo, ni prostora za druge. Ta koncepcija gleda na narodnost izključno z državne perspektive in jo ocenja le v razmerju njene večje ali manjše državnosti. Jasno pa je, da to gledanje ni v skladu s pravico narodnosti do samobitnega duhovnega življenja in da ne smemo vrednotiti narodnosti po državnoslovnih kategorijah, ki so ustvarjene iz drugega vidika in z drugimi nameni.

Prvo poudarjanje narodnosti in politična formulacija principa življenjske pravice narodnosti je plod francoske revolucije. Ideja, da imajo vsi narodi enako pravico do samoodločbe in da so v tem oziru mali narodi enaki velikim, je bila prvič oblikovana v Franciji, kateri dolgujemo Slovenci prvo uresničenje svojih sanj o samostojnosti. V bistvu je doktrina francoske revolucije izhajala iz principa enakosti in svobode posameznikov, katerega je raztegnila in razširila na narodnosti. V instrukcijah diplomatskemu komiteju je n. pr. Carnot formuliral to načelo takole: „Nous avons pour principe que tout peuple, quelle que soit l'exiguité du pays qu'il habite, est absolument maître chez lui; qu'il est égal en droit au plus grand et que nul autre ne peut légitimement attenter à son indépendance.“ Ideje francoske revolucije, ki so v minulem stoletju lebdele tlačnim narodom v skoro nedosegljivi daljavi, so v svetovni vojni doživele novo renesanso. Ena vodilnih idej vojne, ki se je imenovala „la guerre du droit“, je bilo uresničenje narodnostnega principa. Z zmago antante se je ustvarila vrsta narodnih držav, problem narodnosti pa je bil videti rešen za večne čase. Toda kmalu se je pokazalo, da tudi nove narodne države niso povsem homogene in da je narodna homogenost na državnem ozemlju, kakorkoli naj se določijo meje, praktično skoraj povsod neizvedljiva. Poleg tega so velike države naložile le nekim državam pravne obveznosti glede zaščite drugorodnih manjšin, same zase pa so izjavile, da zadostujejo moralna načela brez pravne sankcije. Čeprav so po pravilnem naziranju tudi te moralne obligacije pravnega značaja in torej navzlic nedostajanju pisanih pogodb tudi velike države obvezane, ščititi svoje manjšine, je praktično to neizvedljivo zaradi pomanjkanja organa, ki bi mogel katerokoli sankcijo v korist manjšinam uspešno uveljaviti. Tako je položaj manjšin v velikih državah dokaj nezadovoljiv. Nič boljši pa ni v večini onih držav, katerim so bile z mirovnimi pogodbami naložene obveznosti v korist etničnih skupin, ki ne pripadajo tako zvanemu

večinskemu ali državnemu narodu. Najbolj žalostno pa je, da je v nasprotju z ideali, v katere se je verovalo med svetovno vojno, postala zaščita manjšin problematična celo pred najvišjim mednarodnim forumom. V mislih imam znano izjavo brazilskega delegata pri Zvezi narodov, gospoda Mella Franca, ki je javno proglasil, da imajo pogodbe za zaščito manjšin le namen „de préparer, peu à peu, les conditions nécessaires à l'établissement de la complète unité nationale!“ Da gre za več kakor zgolj osebno mnenje tega gospoda, potrjujejo izjave drugih delegatov, n. pr. Sira Austena Chamberlaina, ki se je Mella Franca izvajanjem pridružil in proglasil za usodo manjšin „to be merged in the national community to which they belong“. Tudi drugi delegati, n. pr. Beneš, so to dvomljivo interpretacijo pogodbenih obveznosti za zaščito manjšin odobrili.

Usoda manjšin bi bila s tem zapečatenena. Manjšine bi morale izginiti in se potopiti v drugorodnem „državnem“ narodu, čim prej — tem bolje. S tem bi bil problem tudi rešen in Družba Nacij bi z njim ne imela nadaljnjih težav. Zaščita narodnih manjšin po Družbi Nacij bi torej ne bila naperjena proti asimilaciji kot taki, marveč le proti nasilnim sredstvom, s katerimi se ponekod manjšine iztrebljajo. „Humanost“ in blago srce zahtevata, da se ta operacija na manjšinah izvrši z narkozo, brez kričanja in bolečin; manjšine same bi se ne smele niti zavedati, kdaj in kako so se odrekle lastni bitnosti. Proces „spajanja“ bi se moral izvršiti kolikor mogoče neopaženo ali, kakor pravijo juristi, „furtim in clam“, a manjšine same bi morale imeti toliko takta in prirojene sramežljivosti, da se temu ne bi upirale. Formalistično in šikanozno postopanje Družbe Nacij bi narodne manjšine moralo opozoriti, naj se ravnajo po maksimi, ki jo tako duhovito izražajo verzi:

„Quand on paraît en jugement,
„Il faut tâcher d'être coupable,
„Pour être puni justement.

(Konec prihodnjič.) — *Boris Furlan.*

Joža Lovrenčič: Tihó življenje. Risbe B. Jakca. Mladinska Matica v Ljubljani. 1931.

Legenda je snovno in vsebinsko že tako dognana slovstvena oblika, da je gotovo zelo tvegan poskus, če jo hoče pisatelj modernizirati. Joža Lovrenčič je to storil in priznati mu moramo, da z uspehom, kljub temu, da vseh šestero legend v tej knjigi po zgradbi ne more enako zadovoljiti.

Najbolj tipično za legendo je dvoje: da črpa snov iz življenja svetih oseb in da je pripovedovanje kolikor mogoče naivno. Pa tudi časovno ni legenda natančno določena. Godi se v neki nedoločeni preteklosti, v času, ko je še čudežno posegal Bog po svojih odposlancih v dejanje in nehanje človekovo. Verjetnost zgodbe zavisi tedaj vedno od pisatelja, kako nam zna prikazati neke dogodke v umetniški resničnosti.

Kakor sem dejal, je Lovrenčič legende moderniziral, in sicer na ta način, da jim dodaja nekak uvod ali pa tudi konec, kjer pripoveduje, kako je našel zgodbo; v tem oziru sta najbolj značilni „Legenda o zlatem studentu“ in „Legenda o kraju, kjer ni vrabcev“. Druge pa je tudi časovno natančno določil, n. pr. „Legendo o Kriščevem trnu“ in „Legendo o usmiljeni Materi Mariji Kroparski“, ki prehaja celo že v povest. Poleg tega stopa včasih v ospredje tudi pisatelj sam, česar v starih legendah ne poznamo. Kljub temu pa se je

pisatelju, ki zelo dobro obvlada jezik, in katerega slog je kakor nalašč pripraven za takšno, rekel bi, zgodovinsko snov, posrečilo pričarati bralcu svoje zgodbe dokaj umetniško verno, ne da bi jim jemal njihov legendni značaj. Najbolj ustreza tej zahtevi „Legenda o Kriščevem trnu“.

Lovrenčičevo „Tiho življenje“ je lepa obogatitev naše mladinske književnosti, ki je dobila v „Mladinski Matici“ kljub nekaterim zastranitvam dobrega podpornika in pospeševalca.

Jakčeve ilustracije so same po sebi dobre, vendar pa se vsebinsko in v slogu ne skladajo s pisateljevim delom.

Vinko Košak.

PREGLEDI

GLASBA

Praški kvartet, kakor se to združenje na novo imenuje, se je ustanovil v Ljubljani in se v kratkem času povzpел na višino drugih evropskih kvartetov. 14. marca je koncertiral v dvorani „Filharmonične družbe“ s kvartetu Mozarta, Borodina in Martinuja.

Mozartov klasični kvartet v g-duru z interesantno dinamiko in lepim počasnim stavkom deluje prav pomirjevalno v teh časih kaotičnega ustvarjanja. Romantični Borodinov kvartet z znanim „Notturmo“ je sladka zvočna muzika iz polpreteklega časa, efektivna, ali mogoče manj stvarna kakor klasična. Vmes so prednašali kvartet mladega češkega skladatelja Martinuja, katerega smo slišali na koncertu praške filharmonije. V treh stavkih komponirani kvartet je z modernimi sredstvi pisan, le harmonično so nekatera mesta manj učinkovito postavljena.

Igra Zikovcev je neoporečna, čista in polna elana, zlasti odkar je kvartet izpopolnjen z Bergerjem in Milošem Sadlom, tako da so vsi štirje enako močni interpreti, ki v celotni igri med seboj tekmujejo, da je veselje. Ob koncu je moral kvartet še nekaj dodati. Ponovili so Borodinov „Notturmo“, dodali po en stavek iz Ravelovega in Debussyjevega kvarteta.

Klavirski koncert *Liliane Dobri-Hristov* (7. decembra 1931.) je obsegal Beethovno sonato op. 110, Chopinovo sonato v

h-molu in Debussyjeve preludije. Bolgarska pianistka je najuspešneje pokazala, kaj zna, v Beethovnovi sonati; interpretacijo te sonate je predstavljala na povprečno pojmovanje te muzike z izredno dobro podano fugo kakor tudi ostalimi deli skladbe, mišljene kot celoto. Chopinova sonata ne spada med najbolj karakteristične tipe te ciklične forme, zlasti pa je prvi stavek izveden preveč lirično glede na vse to, kar se sicer v sonati dogodi, medtem ko so Debussyjevi preludiji markantne, mojstrsko pisane impresije, kakor jih razen njega ni znal pisati nihče. Teh skladb pianistka ni znala oživeti, kakor bi bilo treba, kar se je zlasti poznalo pri „Stopinjah v snegu“ in „Pogreznjeni katedrali“, pač pa je igrala vse skladbe, ki imajo v sebi kali dramatične muzike, prav dobro. V splošnem je pianistka upoštevanja vredna interpretka, ki ji ne manjka ne resnega pojmovanja ne dobre tehnike.

1. marca je bil koncert *Ade Sari*, druge solistke milanske „Scale“. Na sporedu je imela skladbe Poljakov (Moniuszko, Gal, Chopin, Karlovicz), Čehov (Dvořak, Smetana), Rusov (Rimski-Korjakov, Rahmaninov, Alabiev), Francozov (Charpentier), Italijanov (Verdi, Donizetti) in Nemcev (J. Strauss). Pevki ne manjka ne glasu ne pravilnega pojmovanja in podajanja (primeri „Luizo“), ne visoko razvite tehnike (primeri Donizettija in J. Straussa). Občinstvo kakor tudi tisti, ki se ukvarjajo s